

Г Л А С Н А Р О Д А .

ЛИСТ ЗА НАРОДНЕ СТВАРИ, ПРИВРЕДУ, ПОУКУ И ЗАБАВУ.

„Глас народа“ излази сваке недеље на табаку. — Цена му је на годину 3 фор., на осам месеци 2 фор., на четир месеца 1 фор. аустр. вредн. — Дописи се пиљу уредништву а претилата и огласи администрацији „Гласа народа“ у Нови Сад. — Огласи наплаћују се од ретка оваких слова 5 нов. и 30 новчића за жиг сваки пут.

БРОЈ 35.

У НОВОМЕ САДУ. У НЕДЕЉУ 2. СЕПТЕМБРА 1873.

ГОДИНА III.

СКУПЉАЉМО НАШЕ НАРОДНЕ ПЕСМЕ!

Најчистији извори и најбогатије закладе нашега језика, леже у народном књижевному благу; о истинитости тога нема никакве сумње више; данас јето у обће припознато. — Речник, граматика, (словница) синтакса, фразеологија и штил: за све то је народно литерално благо, велика и одлучна инштанција. Осим тога је народно литерално благо још и за јевисловца и за психолога од велике важности. —

Стотину стољећа прошлости нашега народа су правна утемељених књижевних производа, напуњена пак народним благом. Продуктивност нашег народа је била некада велика. Тек онда је зачала онадати кад је стварање књижевних производа списатељство од престога народа преузело, данас наш народ још мало произвађа, а и то је још у примерима са старима производима слабо. —

Кад смо се оно пре неколико педесет година књижевно на ново узбудили, од кога друго смо могли негати и гди смо нашли свој писмени језик, него баш у народном благу? У познавању велике књижевне вредности народнога блага — саопћавало се увјек његово сакупљање. Шкода је пак, да већа чест тих сабраних заклада још и дан данас само у рукописима лежи. Како се добро сећам, намерна беше госпођа Ана удова Караџић, још пре две године на ново вукове народне песме издати, но ево до данас их још не издаде, а ваљда их тако брзо још ни издати неће. — Цела та ствар је некако задремала. Ако би ја о делању и накани госпође удове Караџић штогођ рећи смео, било би то, да не изда само Вукове народне песме, него да приреди укупно издање свог до сада набраног народнога блага и то у првом реду песме, те да за то издање и исторично-филологични и митологични коментар набави. —

Таково дело би било од свих досадашњих дела изданих по нашим врлим списатељима — највредније и најизврсније за наше читатеље, јер оне књиге што наши писци издају, да их народ чита, те да се тако кроз читање штогод ваљано научи, уверио сам се на жалост, — да их готово половина неразреже, а камо ли да чита!

Сви изображени народи скупљају и сахрањују с неким особитим пијететом причине своје прошлости. Доказ томе су музеји и издавање народног књижевнога блага. Наше старине су већим делом у туђим рукама — у иностране музеје однешене, а што нам је још остало, то је народно књижевно благо; настојмо дакле, да се чим пре у пристојном облику и колико је могуће поднуо изда. —

Народна песма стоји према уметној песми у истом размеру, у којем стоји уметност према новој модерној уметности. Као што се стара неда уметно успоредити, исто тако и народна песма не. — Сви такви покушаји носе печат фалсификата на челу. Као што је и најмањи одломак старе уметности драгоцен предмет, исто тако су и одломци народних песама вредни, да се чувају. —

И мене је некада гонило, да се спустим у скупљане народних песама, повод тому беше Вукова збирка народних песама, која ме је увек узбуђивала и подстрекавала. — Успех мога скупљања не беше до душе толики, каквом сам се домишљао и достићи желео, но ипак се с празном торбом нисам никада кући вратио, тако сам из прва познао, да мора човек који се у такову дужност упусти, — неке особите властитости имати, које га за то оспособљавају; те особите властитости нису ми на располагање дане, заиста у оној мери не, колико би их за то потребовало.

Ко жели успехом народне песме у обће народно књижевно благо сабирати, мора прво сам међу простим народом живети. Прости људи га се не смеју стидити, као што се нарочито стиде непознатог меснога човека; докле те не види пастирица дотле ће живахно на сво грло певати, но чим твоју местну ношњу хитро спази, намах ће стидљиве своје очи к' земљици оборити, од тебе се натраг окренути, тер као да си је с громом опинуо, — умукнуће. — Нит за жива нит за мртва ненатераш је више, да пред тобом пева; мени се то више пута догодило. Друго мора сабиратељ знати наречије истог краја, у којему народно благо набира, јер иначе ће може бити криво записати; а треће је добро,

ако зна стенографовати, јер осведочио сам се, да знају прости људи песме певати, не исказати их незнају и ако ју исказују, нарочито их погрешно изказују. ¹¹⁸—

Ја сам пре осам година као шестопиколац у село, Сусек у госте мојим рођацима у дошао био, те ми беше та околица у округу неке подруге миље за онда ловиште народних песама, како ми се је на лову збило, то ћу у следећим цртицама преповедати: —

На југоисточној страни Сусека леже више сеоца, међу тим селима су пријатни крајеви: шуме долине, ливаде, поља и виногради, ту је травица, тамо ораница, ту је извор, тамо поточић. Кроз цело лето ту марва насе. Аркадија и Сицилија* су ту сједињени. Сви гајеви и лугови одјекују са пастирски „Ој ој, ој.“ који је тако меланхоличан и тако карактеристичан за сремске народне напеве. Неки напеви лиричних народних песама ове околице су тако тужни, да се човеку чини да певач или певачица плачући' пева, опет други су напеви надахнути неким здвојењем. Туде трилер се чује по врбњацима крај Дунава. Он се обеси на крају сваке китице као какав титрајући свилен кончић, те се напоследку изгуби у беззвучни издах, јер га певачица држи докле год јој пара не узмања. Поскочних напева је размерно мало у сремским народним песмама, бар у овој околици, колико их је год, сви су нарочито бурни. Међ' најтужнијом меланхолијом и највеселијом поскочицом сремски народни песама нема и т. д. нема никаквог посредујућег напева; у тим народним песмама иде све у најдивнију аллегру (брзину). Срце са својим ударцима не може нагле такте достигнути. Јуначке и у опће епичне песме певају се тако, као и код других народа — рецитативно као у говору.

Било је неког пролетнога дана. Снабдевен са оловком, артијом и смодкама ударим кроз главну улицу из села на поље. Време бејаше као обично у раном пролећу, нешто мутно но ипак још доста пријатно. — Пастире у сусечкој околици није тешко наћи. Гди је у шуми земља разрита, тамо је и свинско стадо близу; а и сами пастири дају разпознати своје бивалиште са својим гласним певањем, јаким гласовима и играма па и мени не беше од нужде дуго тражити стадо и пастире. Нађем четири дечака, око шеснајет година стари; један се зваше Гојко, други Вељко, трећи Јово а четврти Радо, као што сам после сазнао; с њима беше Јелица, ђевојка око једно десет година стара. Из далека сам видио, гди се гаће на скакајућим дечацима лепршају. — Воси и гологлави у самим гаћама икошуљици — опасани са широким појасом — играху неку игру. Њиве торбе и шешири лежаху један овђе, други тамо. Јелица се није бринула за игру ових дечака, те на полгласно пјеваше једну песму. —

Кад ме дечаци угледаше приближавајућег се и смодку пушећи — пођоше ми на сусрет, те као на заповјед из једног грла сва четворица поздравеше ме с' овим речима. Господине молимо вас дајте нам један комадић цигаре!“ Ја на то прережем две смотке сваку на две поле, те дам сваком по један комадић. Већег весела у њима додуше немога пробудити, „ви сте се сада играли?“ — упитам их. „Јесмо господине“. А како се зове ова игра?“ „Узко, ко . . .“ — рече Гојко — виде пак да се шкандализујем над тим изразом, хитро поправи недовољни утисак „Узко, ко . . . е“ с' тим, што ми рече, „ми знамо једну игру, која се пак са свим боље зове, али нас четворица не можемо ју играти, за исту их мора више бити, барем осморица нас“, Међутим запалише сваки свој комадић цигаре, те су са мном заједно пушили, као да смо се међу собом овладели, ко ће између нас најпре своју смодку изпушити; међу тим се приближи и Јелица, која нас из близа као нема и равнодушна гледаше. „Еј момци попјевајте ми коју пјесмицу, да чујем како знате певати!“ — „вјерујте господине — рече Гојко — не знамо.“ Сваки ће од вас добити једну целу цигару, — ако ми какву лепу пјесмицу узневате.“ Дечаци се засмеше задивљени тој понуди, као оно у пословици циган „белом хљебу“.

Радо намигне Гојку а овај опет Вељку. Јови и Јелици. Сви петоро ступе на страну, прислоне главе један другом, тер се брзо на само о том посаветоваше шта ћеду певати. Ја сам си мислио: хоћелшто год једанпут бити, те ћутећи чекао сам резултат посаветовања њивог. На једанпут скоче сви предамно. Гојко рекне следеће: „знамо једну песму, али неје баш лепа.“ „Била ма каква, лепа или ружна, ништа за то, само дедер поневајте!“

„Па хоћете л' нам збиља онда свакому једну цигару дати?“ Запита Гојко ради још једног потврђења од моје, а ради умирења од њихове стране. „Да како!“ још једанпут потврдим, те показа им пуну руку смотака.

Сада узеше дечаци Јелицу, која се из прва — као оно млада нева стидљиво устручавала, па на пошљедку ипак к' њима приступи у средину. Сви петоро се ставише предамно баш ко војници, узедоше се за раме, тер запеваше ову песму:

„На брегу је жута кућа
Дај Дуна Дунаве*)
Дуна вода хладна
У тој кући стара мајка.
У те мајке млада кћерка
У те кћерке млади јахач
У јахача црне очи
Он је крето' моје тело
Као медвед старо дрво“

Кад су одпевали, дам им обећане смодке. Сиротој Јелици ђевојки нисам имао шта дати, а обећао сам јој, да ће други пут већ шта добити. На тај

* Аркадија је грчка а Сицилија талијанска покрајина.

* те две врстине опетугусе после сваке врсти песме.

начин обљубише ме дечаки тако, да су ме позније сваки дан жељно очекивали. Записао сам од њих више песама, које ћу с' временом у „Гласу Народа“ обелоданити, — ако вам господин уредниче по вољи буде?* Да ли је која од ових песама већ штампана — незнам. Чудио сам се паг да су моји пастири толико песама знали.

Касније сам просијаке и слепце у дело узео. За два шестака ми је по гдикоји слепац цео боговетни дан под каквом липом песме певао, или сам са њим у какву крчму ићи морао. — А исто тако сам и по манастирима ишао, код којих се при светковини цркве — просијаци скупе, те песме народне певају. Много ми је и до тога стало било, само да од њих ове красне песме добијем, но све забавља; пробудио сам ваиме, када сам после сазнао, сумњу у њима, да си желим само ради тога песме преписати, како би по том и ја ишао од манастира до манастира при храму цркве, те ове њихове песме певао, а тим јим тако конкуренцију правио, по што они за то пјевање на дар добијају по који новчић. —

И с' тим сам приповедао, како сам народне песме набирао, те с тога не могу при свршетку овога чланка — а да не метнем жарку жељу на срце омладине наше, да са свим силама узнастоји око сабирања нашега народнога песничког блага. —

Сабирај народне песме! јер за време школског одмора беш се са сељаким дружити, драга омладино, а управ међ' простим људством налази се многа прелепа наша песма, пословица, беседа и т. д. Погледај прекрасну љубичицу, како тамо скровито тихо, под трњем скривена — пријатно одише; управ тако много чисто српско језикословно злато и сребро налази се у сиромашној сељачкој колебици. Срећан је, ко тако драгоцену благо нађе, дигне и сачува. За то омладино мила! пропиткуј, — записуј и сабирај, па што нађеш изручи којему родољубу, да се ни најмања дробтињца не изгуби, већ изнесе на свјетло божије. Нека свет, који наш језик толико презире и мрзи, с' временом види и спозна богатство, окретности и милину нашег' језика и опозове своју кривњу. —

Равнај се по овоме и свет ће заиста спознати, да је истина. „Наша омладина, наша нада!“

У Вуковару

М. П. Јовановић.

ДИЗРАЕЛИ И ДЕРБИ О ЗДРАВЉУ.

Дизраели и лорд Дерби су од првих људи у Енглеској, а као особити државници они су у толико уважени, да њихову реч, њихове назоре о појединим државничким питањима слуша влада и парламенат, слуша сав народ, у опште јавно мњење у Енглеској.

У напредној држави енглескога народа имају тај паметни обичај, да се свагда, кад су важна општа

питања на дневном реду у политици и законодавству, приређују народни зборови, митинзи (у нас је било неколико пута таквих митинга), у којима народ, казује, како мисли да треба решити ово и ово питање, како удесити поједине народне ствари. Такав један митинг приредише Енглези у Манчестру у славу Дизраелијеву. Било је око 50,000 слушалаца на томе збору, већином радници из места и околине. Дизраели је развио туна велики говор, расправљајући разна значајна политичка и друштвена питања, а за тим је почео да говори о здравственисти овако:

„По моме назору је побољшање здравственога стања свакога народа она друштвена задаћа, која треба да се предпостави свима другима, и ваља да је за свакога државника и политичара, које му драго странке најважнија, те је с тога ваља највећом пажњом сусрести.

„Добри станови, бистра вода, непожварена храна, чист, свез ваздух и т. д. То су чињенице, с којима једино можемо постићи удобност и благостање човештва. . . Велим и по други пут, да здравствена питања надмашују важност својом сва остала друштвена питања, те их ниједан практични државник не сме из вида пустити.“

„Неки велики научењак, одличан својим бистрим умом обично би говорио, да се у светоме писму увукла ова погрешка: да би изрека мудрога краља Солумуна: сујета над сујетама, требала овако да гласи: здравље је нада све.

„Не може се доста често и доста одлучно нагласити, да пре свега ваља у обзир узети здравствене околности, ако се ради о могућности и значењу народа. Замислимо себи државу, која је окићена славом на бојноме пољу, која је поношљива са богаштине својих умотвора, музеја и књижица, у којима синови њезини нагомилаше производе ума свога; у тој држави може бити да је пуно образованог, ученог и бистрог становништва, али ако се при статистичком бројењу народа њезинога докаже, да се становници умаљују, или ако се само то докаже, да број мушкараца размерно заостаје, онда се може сигурно прорицати, да ће тај народ до скоро изгубити са свим историјску важност своју и свременом са свим пропасти.“

„С тога не могу да што важније нагласим и радо би о томе осведочио све поштоване слушаоце своје, да здравственост стоји изнад свију друштвених питања, која ваља да спадају у задаћу државничкоме интересу; па не само да су много важнија, него страначке размирице, него баш надкриљују и сва остала питања, која својом општом користи обично у слогу доводе разна мњења разних странака. Помислите, да опстанак и важност ове државе у првом реду зависи о телесној чврстости и развитку незиних становника. Све што се чини за побољшање и учвршћење здравствености, све ће то бити подлога даље могућности и славе народа нашега.“

* Ми вас шта више молимо за то. У.

Тако Дизреали, а мало дана за тим, приликом отварања једне болнице, прозбори лорд Дерби о здравствениости овако:

„Једва што је једна недеља прошла, како је неки одличан државник разложивши велика и важна политичка и друштвена питања, напоменуо, да здравствениост и њезино добро уређење и сретно решење чини главну подлогу за сретан развитак државничке могућности и важности Енглеске. Пре тридесет а можда и још пре дванаест година, држали би били политичкога вођу, који би се овако био изразио, да је занешен и претеран, данас пак знаде свако, да у горњој изреци лежи право познавање онога, што је народу од право нужде и у што се велика важност полаже.“

„То је значајна промена у нашим назорима, и ми ваља да будемо веома благодарни онима, који нас до тога доведоше. Поједина имена тих заслужних људи не можемо да назначимо, јер су као људи остали непознати, али њиховој пожртвованости за велику цел и њиховој сједињеној и сложеној радњи пошло је за руком, да постигну ту корисну промену у напорима нашим. И на част лекарскога реда морам навести, да је међу покретачима здравствениости велики број лекара био, који док неуморно настојаше, да болнику пруже нужну лекарску помоћ, с друге стране с истим таким напором заступаше науку о здравствениости — да је боље и корисније чувати се болести, него лечити болеснике.“

„Овде није место, да се претресају здравствени закони, али морам рећи, да је од недокучивога домањаја, што се попут знанствене здравствениости осведочисмо: да имаде предусретујуће медицине.“ —

„Човек тек не може да докучи, у којој мери зависи благостање његово од сама себе, обично се зачуди, кад му се каже, да девет десетина болести његових проистичу његовом кривицом, те радије подноси мирним духом неизбежне непогоде и то неким туним прегоревањем и оне непогоде, које се даду лако предустрести. — Таково тупо резигнирање означаје и разлучује стање изобраажења човека, те је последица равндушја и лењости неизображена народа.“

„За што ја то све наглашујем? — јер сам осведочен, да ни једна здравствена побољшица не може корисна бити, док народ не појми потпуно и дубоко корист здравствених уредаба. С тога је наука здравствениости исто тако корисна и потребна, као што је корисно, и потребно њезино уређење и законодавство. Чим народ упозна потребу једне струке, то му законодавство мора што брже следовати у томе; обратно је сваки закон некорисна прђија, док му се не докучи важност и ваљаност.“ —

Свакако је значајно, што оба чувена државника енглеска — иначе по начелу конзервативци — увиђају, да голо политизирање не вреди ништа, ако се с друге стране запуштају фактори, који народ, на

баш и енглески, сатарити могу. Народ је енглески скоро најнапреднији од свију народа на свету, па ипак имају још вазда да грпаре на себи. А ми жалосна нам мајка, овде у Угарској, нисмо ни за мали прет Енглеза, па колико чини држава, колико сам народ да сачува и подигне здравствениост своју? Угледајмо се на Енглезе, и верујте, нама мањим народима једино је још у томе спас; јер на што је трговине, заната, науке, богатства, чему је сав напор иначе, кад пропадамо бројно, кад нас је сдана на дан све мање и мање. Чувај здравље своје, као очи у глави! то ваља да нам је лозинка, јер бога ми: доживиће свет и на нами ону реч: друмови су жељни Срба, — али Срба — ни од корова! —ва—

ИЗ ПОЉСКЕ ПРИВРЕДЕ.

Како ваља ђубрити.

Угарска је у целој Европи највећа земља, која се бави земљорадњом, било да узмемо простор земље, било број наших ратара. Истина је, да се у нас одомаћује и трговина и радиност, али ипак велика маса народа везана је за ону земљу, коју обрађује, то му је једино од чега се рани, од куд изгледа коју крајцару. —

Год. 1871 пребројили су народ, што живи у Угарској и ухваћен је рачун, да нас у овој земљи има 15,171,357 душа, а од отих је нас 5,009,678 који радимо земљу, дакле на стотину људи долази неки 33 ратара, а ти су које газде, које арендани, које слуге, које надничари.

У нас је дакле ратарство врло важна страна привреде, јер не само да нас оно рани хлебом и другим живежом, него ми још извозимо у оне земље, које су од нас у храни сиромашније, жито, месо, сланину и друге сирове производе.

И ипак за дивно чудо нема у целој Европи ни једне земље, где би се људи тако мало бринули о ратарству, као што се ми мало бринемо.

Има до душе и у нас појединих напредних газда, има предела, који се одликују својим ваљаним газдинством. Али на жалост, велики број газда у нас не разуме се у газдинству, како би ваљало да се разумева; не брине се ни издалека онолико, колико би требало да се брине, како ће да унапреди своје газдинство.

Ми смо у газдинству готово у стотину година натраг од наших суседа на северу и западу, а то је и узрок, да су нам суседи на горој земљи много богатији газдинством од нас, а у њих је главно, што се ваљано разуму у газдовању и што су дурашни у раду.

Није оно пријатељ народу, који га хвали у очи, како он је по својим врлинама ваљан и напредан, него је оно народни пријатељ, који му признаје врлине, али му претом указује и на његове мане, на

његов раскош, који му открива, од куда му све зло извире и како му се ваља помоћи, те спасти од коначне пропасти.

Ми знамо, да је наш народ и добар и вредан, само кад хоће и да му нема пара у радњи, само кад прегне те ради. Србин је од природе даровит и бистар, али тај богодани дар ваља да развија знањем и умењем. Србин је радан, он је у време жетве прегалац те ради, мислиш прекинуће се од рада, али он није дурашан у своме раду, он не ради тако сваки дан, него кад ради а оно баш ради, а кад левентује оно баш левентује, нема мере, него је у свему претеран. У томе смо сви једнаки, после најнапрезнијег рада у стању смо пасти у крајњу лењост.

Кад смо збринули зимницу што нам треба за својту, а ми мислимо да смо већ готови, те или шушкамо око подрума, или пољамо по воденицама и сувачама, или се завучемо по ваздан у механу.

Ми не знамо да оценимо ону енглеску пословицу, која вели: „време је новац,“ јер да унемо, ми би време боље ценили, паметније употребљивали, већма поштовали.

Мана је нама, што живимо из руке те у уста, од данас на сутра, једва што се састарамо за зиму, па кад приберемо све што нам треба, што ћемо са својима јести и пити а нама није ни у крај памети да, помислимо, да је више дана, него кобасица. Ни десети међу нама не ће да помисли, како ће бити до године, шта ће бити с децом док одрасту, шта с нама, док остаримо, шта са нашом удовицом и сирочадма? Ми гледамо у будућност као Мухамедови синови па мислимо: даће бог, ако бог помогне, биће поможено; што нам је суђено, од тога не утекосмо!

Та то је све лепо и красно, али бог не чини више чуда за љубав нашу, него помози се сам, па ће ти и бог помоћи, његов благослов не фали нигде, где је труда и вредноће, Бог благосиља свакога разумног, вредног и штедљивог радина, а куне и бије у главу глупаке и лењштине. Неуморан рад и вредноћа је она чудна снага, што од камена до камена гради паљачу, која ствара свакој кући срећу и напредак и за будуће.

Вредан и дурашан радан не смеће ни оне маленкости с ума, с којима може да унапреди своју кућу и породицу, он ради и кад је топло и кад је хладно, лети и зими, у пољу на двору, у башти и у виноград, а тако исто и по кући, тече и гомила, да обезбеди своју чељад, да прискрби и за старе дане.

Ко уме добро да газдује са својим временом, тај ће за цело добро газдовати и с новцем, јер време и новац, то су два брата рођена. Ако је у нашем народу много синова, који уму као што ваља да газдују временом и новцем, ако то узна и узуме, онда ћемо се материјално дићи и оснажити.

Народ се састоји из појединаца, као снап из пружа. Ако је сваки поједини снажан и богат, онда је

снажан и богат цео народ, а кад осиромаше и поспру сви поједини, онда лагу ноћ народе! А добро ваља запамтити: што је данас глупо и тупо, то робује туђем господару, опада и пропада, само паметни и изобразени људи и народи напредују.

Давно је речено: без алата нема ни заната. За добро и разумно газдинство најбољи је алат: кад се човек разумева у газдинству. Шта се, хајде ми реци, зна а да се није учило?

Ми смо мало чудни људи. Ми знамо да човек не може бити ни ковач, ни чизмар, ни казанџија ни Ђурчија, ако није учио тај занат, а никоме и не пада на ум, да учи да буде газда. А и газдинство је наука и вештина, и то је тежак и мучан занат, ако хоћемо да смо у њему напредни, оно богме ни издалека није доста да знамо онолико, колико нам је и отац знао, што газдујемо онако исто, као што нам газдују комшије, него треба да читамо добре и поучне књиге и листове о газдинству. Нико се није научен родио, није срамота учити ни под старост оно, што је човек пропустио да научи у младости, јер се зна, да се човек учи док год је жив.

Знам да ћеш ми рећи: Иди ми с учењем, нисам ја више ђак, да штим књиге и букваре!

Полако пришко мој! Не мислим ни ја, да си ти штицарац, па да с књигом лежеш и с књигом устајеш. Ал реци ми по души, би л' ти шкодило, да онако недељом по подне, кад си рахат и доколан, или кад удари киша, па не можеш на рад, узмеш књигу у руке, те да мало читаш?

Па виш тако читајући газдинске књиге и листове, набраћеш себи газдинска знања.

У газдинству је једна од најважнији ствари ђубрење, оно је душа свакоме добром газдинству и за то не замери, што ћемо ти ево у овим редовима да приберемо, шта веле добре газде о ђубрењу, колико вреди ђубре у газдинству, како се паметно ђубри, како се разликују поједине врсте ђубрета, како се готови ђубре, како се ђубре поља и њиве, да буде отуд користи газдинству. Не богате се људи само златом и сребром, има их који су се обогатили и ђубретом, те су данас богатији и напреднији, него оне газде, које су преко рамена погледале на ђубре, нити су мислиле, да и на ђубрету расти злато — и богатство.

Ако се обазремо по разним пределима Угарске, оно ћемо се уверити, да је мало места, где газде уму да цене, шта вреди ђубре, још је мање места, где поједине газде знају, да је ђубре за свакога ратара големо благо, које ваља прикупљати, обрађивати, гомиласти и паметно употребљивати.

Имаде у нас големих предела, где се газде ратосиљају ђубрета, имаде села и вароши, из којих се извози ђубре на грдне хрпе и гомиле ван места; имаде где га поклањају ономе, који ће бити тако добар, да га на својим колима извезе из авлије или из

кошаре, само да није на путу; имаде места где ложе ђубретом ватру у виду гањева, а земља што нам даде то ђубре, остаје без њега.

Кад бих то приповедао каквоме странцу, да у нас има људи, који би му још захвалили, кад их курталише ђубрета, тај ми не би веровао, осудио би нас да смо људи незналице, кад немилице поклањамо оно, што други паметни свет куцује за скупе новце.

Немачки, енглески, холандски, белгијски, француски газда, који купује ђубре на центу по 20—30 н. те плаћа за кола ђубрета 4—6 фор. не би могао да појми, како ми ђубре не узимљемо ни подашто, како га распачавамо или ложимо.

Има страних газда, који на 700 ланаца земље троше по 10,000 фор. годишње на ђубрење, који за 300 ланаца издају по 8000 фр. на ђубре, те поправљају своје њиве.

Онај страни газда, који купи себи ђубре по друмови; који по касарнама плаћа скупу аренду за коњско ђубре, који иде с колима на 3—4 сахата далеко по ђубре; који шиље своје лађе на хиљаде миља далеко, да му дозове гуано (тичије ђубре) кости, олајне погаче и друго ђубре — тај би се чудιο и и крсто нашем послу. Питао би нас: Та по богу људи, зар сте се обезумили, ил не хајете, ил не знате?

Кад би запитао наше газде у потисеју, они би му одговорили: А на што нами ђубре, кад наша земља и онако прти по 10—15 зрна.

Па и онде где не прти на 10—15 зрна, рекли би му: Није ми ни отац ђубрио, па је живио, живићу и ја, а да не ђубрим!

Неки би опет рекли: А на што мени ђубре, кад ја немам њива, само ово мало ливаде, баште и винограда, шта бих ја с ђубретом?

А на што би се и таки мудрица, који би рекли: Та ми знамо да нам је земља изнурена и уморна, да јој не би шкедило, да се мало прихвати снагом — али шта ћемо, немамо дрва за ложење, дрво је скупо — а сиромаш човек ложи ма и гањевима, јер су му при руци.

Ал на ово ево и ми да речемо коју реч.

Нема бурета, које би било неисцрпимо, где се црпи ту се и исцрпи; нема блага које се не потроши ако се не демеће — тако исто нема ни богате земље, која не ће клонати снагом, ако се из године у годину троши у снази, ако се из ње вади а не улаже, ако јој цедимо животну снагу, а не старамо се како ће опет доћи на снагу.

Има у нас тушта њива, за које су нам дедови наши мислили, да ће рађати и пртити, док је света и века, а ево не прође ни један век, а оне нам зврје као прљусе — јер никоме не паде, на ум да их ђубрењем поправи и дотера, да им врати оно што је из њих исисао.

Има и у страних народа таких предела, који су ређе били обилати, а сада су исцеђени до зла бога.

Ено острва Сицилије, што је била Римљанима што нами Банат и Бачка, а сада увози све своје жито са стране.

И опет кажем, што се троши то се и потроши, ништа не траје до века. С тога ваља наше потисеје које даје 10—15 зрна, да сматрамо као главнину, коју нам је бог дао, да јој уживамо камату, али главно треба ипак да сачувамо својим унуцима.

Онима, који веле да немају њива, него само ливаде и винограде, велимо ми, нека само покушају те нека зими нађубре своје ливаде и винограде, нек ђубрењем дотерају своје баште и бостане, те ће се уверити, да ће им двојном и тројном више понети.

А онима, који праве од ђубрења гањеве, те ложе њиве ватру, велимо, нек то ђубре, на место што ода њ праве гањеве, извезу на своје њиве, па ће им више родити а из тог сувиника могу онда куповати дрва за горење, — то ће бити и боље и паметније. Још к томе нека ограде своју баштину багрењем, нека саде дрва по путовима, па ће имати доста горива, те не ће на своју штету и срамоту горети оно, што остали свет сматра као највеће благо за свакога разумнога газду.

(Наставиће се.)

ИЗ ПРИРОДЕ.

О слободној вољи.

(Свршетак)

Па кад тако читави народи по карактеру и повесници својој зависе од спољашних одношаја природе и унутрашњих друштва, онда је човек исто тако продукт, сума спољашњих и унутрашњих природних улива, не само телесно и морално, него баш и у сваком тренуту делања свога.

То делање његово зависи пре свега од читаве душевне особности његове. Е па шта је и та душевна особност човека друго, до нуждан продукт урођених телесних и душевних дарова, у свези с васпитањем, поуком, примером, чином, имањем, сподом, народношћу, климом, земљом, временом и т. д. Човек се мора подвргавати ономе истом закону, коме се подвргава биље и животиња. Као што биљка у своме бићу, величини, облику и лепоти зависи од оне земље у којој се укоренила, као што је животиња мала или велика, питома или дивја, лепа или гадна према спољашним околностима, у којима је одрасла: исто је тако и човек телесно и душевно продукт таквих спољашњих околности, случајева и прилика, те по томе није оно по духу независно, по избору слободно створење, као што га моралисте и философи обично описују. Један је на прилику „доброжелателан“, на сваком кораку огледа му се та карактерна црта; благ је, доброћудан је, свакога воле и штује, а он ужива у томе наклону карактера свога. Други је опет здраво савестан; ма како му било, он ће ти најтачније учинити дужност своју, а ако му је баш немогућно, он

бо ти се зарад тога и убити. Неки је опет лакоислен па ради оно, што чисто личи на зло. Четврти је страшно жустар и напрасит, да се једва знаде умерити и умирити. Пети опет страсно воле децу; примеран је отац и велики пријатељ деце, дочим на пример неко други није такав, те чисто изгледа суров и ладан. Све те природне наклоности, које поникоше час из урођених или доцније стечених телесних и душевних дарова, час из васпитања образовања и примера, све су тако снажне у човечијој природи да их здраво расуђење врло мало, а религија скоро нимало задржати не могу, а уз то ми виђамо толико пута, да се човек најрадије и најлакше својој нарави прилагођава.

Човек кад види патника каквог, он ће му помоћи, не с тога, што га морали закони његовигоне на то, него гони га сажалење према томе патнику. А у ербах вели на једном месту: „Дела људска не зависе од тога, што људи мисле о богу и т. д. људи раде по неком унутарњем нагону или из обичаја.“ — „Оно што човеку приличи, што му одговара, то је добро; а оно што му не кишира, то је зло и штетно“ вели Фајербах. Бива толико пута, да човек добро познаје себе и своју душевну особност, зна да ће у овоме и ономе погрешити и т. д., па ипак није кадар да потпуно савлада тај унутарњи душевни пригон. И тек као посљедицу тога унутарњег пригона можемо да протумачимо себи најразноврснија чудновата протусловља у моралној нарави појединога човека као што су побожност или љубав према деци без „доброжелатности“, њжни морални осећаји за окореле зликовце и т. д., друкчије пак никако.

Али природни утисци производе и управљају не само цело душевно биће човека, него делимице и поједина дела његова, у колико ова нису нуждан излив тога бића, те тако стављају границе слободной вољи. Који од нас не зна како клима и време јако упливишу на расположеј нап? та то је сваки искусио на себи! Ми се мењамо као и барометар, па много шта, што смо мислили да смо учинили од слободне воље, није можда ништа друго било, до израз таквих случајних прилика или утисака. Исто тако разне личне телесне прилике имају грдна уплива на душеван расположај и одлуку нашу.

„Младић“, вели Крамер, друкчије мисли него старац, онај који лежи болан друкчије него онај који здрав читав хода, који гладује друкчије него сит, који је задовољан друкчије него онај, који је зловољан и раздражен и т. д.

Та то је тако познато, да је излишно напомињати како силно упливишу боље разних телесних оруђа на човеково мишљење и делање; најгрђи злочини поникоше небројно у таким ванредним телесним приликама, без да их је кривац хтео починити. Али тек новија наука је почела дубље загледати у унутрашњост тих чудноватих одношаја и налазити да је завладала

болест дигде, где се одпре није сумњало да има слободне одлуке.

Дакле свако, који имаде бистрија и дубља погледа, мора признати, да се о т. зв. слободној вољи човека по теорији и пракси само у најтешијим границама говорити може. Човек је слободан, али везаних руку, неке извесне природом назначене границе не може прекорачити. Највећи број свих злочина против државе или друштва пониче из афекта или незнања, као излив мршавог образовања или оскудне бистрине ума, а то се даје цифрама доказати. Ко је образован, он ће наћи начина и средства, како да савлада и уклопи ову и ову несносну неприлику и не ће погрешити према позитивном закону; незналица мора да учини злочин, иначе се не зна спомоћи, он је жртва својих одношаја, свога неугодног стања. Камо слободне воље у онога, који из нужде краде, хара и убија! Колико има бистрине у онога, који је по харању, но немилости велик, а по памети мален? Оскудица у памети, незнање и сиромаштво, то су она три велика фактора, из којих ничу злочини по свету. У злочинцу ваља гледати више једнога несретника, него ли човека, кога се гнушати ваља. „С тога је“ — вели Форстер — најбоље никоме не судити и никога не проклињати“.

По немачком

ПОДЛИСТАК.

ПОСТАНАК МАНАСТИРА МАЛЕ РЕМЕТЕ У СРЕМУ.

Кад су Турци у старија времена ударади више пута на Србију, они су као обично нападали на српске цркве и задужбине. — Калуђери из манастира Раче у Србији, узнемиривани од Турака, потраже себи као неку одбрану и пребегну у Срем у Фрушку Гору. Ту им се чинило, да је као по најбоље и најзгодније место, где је сад манастир Ремета, за то што су могли лакше уклонити се од Турака, а прилично је далеко у шуму ушло, па због тога се ту и настане, те тако станујући подигну једну кућу за молитвеник. Овај молитвеник или ова црква, бејаше прво од плетера, и блатом олепљена.

После неког времена, кад се у Србији примири,* оду калуђери натраг у Рачу, и тамо становаху док их Турци опет не нападаше, те мораху опет на исто место у Фрушкој гори доћи. Кад су дошли, они онда направе други јачи храм од дасака и назову га: Р е м е т а.

Ово име дошло је — по свој прилици — отуд, што су се ови калуђери реметили, а двапут и цркву реметили, т. ј. они су долазили, одлазили, а и цркву једну су рушили, а другу правили, и отуд дође име Ремета, која је сад мало друкчије мала Реметица:

*) Овде немогуказати баш управо за године, аз се мисли (бар тако проповедач вели) да је било у 15. веку.

названа, због манастира велике Ремете *) који је код Крушедола, близу Карловаца.

Манастир, који сад постоји, вели један старац из мале Реметице видан је: 1738 год. и то тако. Један човек од Шуљма, — који је богат био — науми овде на месту, где је манастир Реметица од дасака била — нов манастир видати. Ал једну ноћ, дођу код њега допови и зашпу новце. Овај старац саопћи им своју намеру, т. ј. како је рад манастир видати; допови кад то чују, окану га се и обећају му допције помоћ у извршавању. Старац одма затим, почне манастир видати и тако, које он које други пот-помажући га, сазидају манастир какав је сад.

Сада се настану калуђери ту и добију неки 300. лан. ораће земље за уживање. Овде**) око цркве налази се кућа, која је 1869 наново зидана, од некога ваљаног калуђера Теофилакта Лепацића, која сад као неки градић лепа изгледа.

Становници прѣавора м. Ремете доселили су се неки из Србије, неки из Босне од прилике 1755—1758.

Ово је онај бољи извор, а тачније по свој прилици може се наћи у манастиру Беоцину, т. ј. у Његовој архиви.

У Јаску јуна 1873.

Јован Ћ. Цвејић,
кандидат учитељства.

ШТА БИВА ПО СВЕТУ?

У Србији је на место г. Панте Јовановића наименован г. Чедомил Мјатовић за министра финансије. Мјатовић је од млађи људи, био је пре професор на вел. школи, а пре наименовања начелник у министарству финансије и Србија може се занета радовати, што таког младог али изврсног научењака задоби у коло владе своје.

— Пет страних друштава понудише се влади српској за грађење железнице у Србији и то једно пруско-руско, једно француско, два енглеска и једно руско. Комисија за ту ствар већ је узела у оцену поднеске њихове. —

— Угар. министар просвете повратио је натраг у звање отпуштене професоре Саудића, Савковића, и Обркнежевића. Администратор Грујић има да изврши то као заменик врховног патрона. —

— На Хрвацкоме сабору свршена је дебата о новој нагодби. Макапец вођа малене народне партије прочита је лену буквицу злогласном Рауху и некадашњим народњацима, који се сада прелишеу „новоунијонисте“. После свршене дебате усвојена новоскрпљена нагодба са 79 против 10 гласова. Свршило се и то чудо али можда ћемо од сад тек виђати још већа чудеса, што ће их нова ера стварати за народ тројне краљевине.

Барон Раух позвао је Макапца на двојку за то што га је овај у сабору нападао. Макапец је достојанствено одбио тај позив, а Раух остаде и даље „ногом копајући“. —

Учитељи среза Бечејског држали су 26 јула учитељски збор у Бечеју Председник је био Ј. Настић из Сентомаша, а уче-

*) Овај манастир има мање становника, него мала Реметица ал је већи храм и кућа око њега.

**) Овде у цркви налази се рукописно еванђеље.

ствовали су у збору учитељи бечејски, сентомашки, петровоселски, туријски, фелдварски, сећански и мартоношки. Сентошки местни збор поднео је читав низ предлога у погледу „школ. наредбе“ и ти су предлози подробно претресани на збору.

На усековање 29. аугуста беше сазвана конференција Шајкашка у Тителу зарад бирања посланика на угар. сабор. Бачка жуп. власт забранила је држање конференције а зашто то ће њихова господска мудрост боље знати. Међу тим чујемо да је држање конференције одобрено после пописа бирача.

У Шпанији изабран је чувени Кастелар бивши министар спољних послова за председника извршне власти, са 133 против 67 гласова.

Р А З Н О.

(Стари српски новци.) Једне темпшварске новине јављају, да је проф. Богинић, који је сада на Петину, купио од једног Албанасца 300 ком. старих српских новаца, који су близу ко-совог поља у Ст. Србији нађени; међу њима имаде одвећ драгоцених ствари. Сви ти новци су из времена српских царева али има међу њима и са латинским надписима и то из времена (?) Цара Уроша. Богинић ће тим послом учинити много кориснога у изучавању старинских новаца, јер ће се много што — шта што је досад нејасно било, расветлити моћи.

(Жена разбојник.) У околини Калабрије у Италији појавила се нека чета, коју предводи једна млада жена. Веле да јој је тек двадесет година и да је необично лепа. Име јој је Марија. удовица неког хајдучког поглавара, кога жандари у сукобу убише. После смрти његове узе му пушку и закуне се да ће га осветити. По неком времену заљуби се у њу један млад човек, син неког закупника и ступи у чету њезину, само да би је задобио. Но она га одбије, а овај из освете издаје власти. Ова је ухвати и осуди на 30. година тавнице. Док је издржавала казну заљуби се у њу један чувар осуђеника, он побегне с њом но чим дође у своју чету одмах га прободе. Од тога времена веле да је много страшнија, јер је удвоила дрскост прадњу своју. Она пали села, одводи стоку, удара намет и ко најмање непослушна заповест њезину, тога казни смрћу. Чета јој је многобројнија и сељаци је из страха од освете вазда добро извештавају.

КЊИЖЕВНА ВЕСТ.

НАЈНОВИЈЕ

ШКОЛСКЕ УРЕДБЕ,

које су издане од висок. школ. савета за све срп. нар. школе, — могу се добити и наручити комад по 15 нов. а на више са уобичајеним работом, у

Срп. нар. задруж. штампарији,
у Новоме Саду.

НАША ПОШТА.

Г. Ј. П. у Ст. Кањизи. Ви ћете нас обвезати. Бројеве ће мо послати.

ОД УРЕДНИШТВА.

Због непредвиђених препрека заостао је лист за неколико дана. Овим бројем надокнадилисмо то и одсад ће лист опет уредно излазити.